

Received / Makale Geliş Tarihi 15.09.2023
Published / Yayınlanma Tarihi 30.11.2023
Volume / Issue (Cilt/Sayı) 7 (36)
ss / pp 1643-1652

Review Article / Derleme Makalesi
10.5281/zenodo.10258175
Mail: editor@pejoss.com

Arş. Gör. Dr. Yücel Ergün
<https://orcid.org/0000-0003-2471-9530>
Manisa Celal Bayar Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Manisa/ TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/053f2w588> x

Mali Anayasanın Nitelikleri ve Önerileri¹

Fiscal Constitution Qualifications and Proposals

ÖZET

Ekonomik adalet, mali disiplin ve sürdürülebilirliği sağlamak için, ekonominin mali sorumluluğa dayalı bir şekilde yönetilmesi gereklidir. Mali sorumluluk, etkin kaynak kullanımını teşvik ederek mali verimliliği artırır. Tüm bunların temelinde, devletin isteğe bağlı davranışlarının mali verimsizliğe neden olmasını engellemeyi amaçlayan mali kurallardan oluşan bir mali anayasa bulunmaktadır. Mali kuralların yürürlüğe koyulma amacı devletin mali disiplini ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır.

Devletin egemenliğini sınırlayabilen en temel yapılar anayasalardır. Bu nedenle devletin yetkileri, yalnızca anayasalarda belirtilen sınırlar içinde kısıtlanır. Bu çerçevede, mali anayasa, devletin harcama, borçlanma ve vergi yetkilerini anayasa kapsamında sınırlandırmayı ifade eden bir kavramdır. Bu çalışmada da mali anayasa kavramı, unsurları ve önerilerine yer verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mali Anayasa, Mali Kural, Anayasal İktisat.

ABSTRACT

To ensure economic justice, fiscal discipline and sustainability, the economy needs to be managed in a fiscally responsible manner. Fiscal responsibility increases fiscal efficiency by promoting effective resource utilization. Underpinning all this is a fiscal constitution consisting of fiscal rules that aim to prevent discretionary government behavior from causing fiscal inefficiency. The purpose of enacting fiscal rules is to ensure fiscal discipline and sustainability of the state.

Constitutions are the most fundamental structures that can limit the sovereignty of the state. Therefore, the powers of the state are restricted only within the limits specified in the constitutions. In this framework, fiscal constitution is a concept that refers to limiting the state's spending, borrowing and taxation powers within the scope of the constitution. In this study, the concept of fiscal constitution, its elements and recommendations will be discussed.

Keywords: Fiscal Constitution, Fiscal Rule, Constitutional Economics.

1. GİRİŞ

Mali anayasa, devletin ekonomi içindeki pozisyonunu düzenleyerek, üreteceği kamusal malları, gelir kaynaklarını ve harcama alanlarını yasal sınırlamalara bağlamayı amaçlamaktadır. Bir mali anayasa, mali politika kararlarının temel kurallarını ve düzenlemelerini belirleyen bir çerçevedir. Mali anayasalar, anayasa hukuku yanı sıra mali ve finansal yasalar veya anayasa mahkemesi kararları gibi anayasa sonrası seçilmiş mevzuatı da içerir. Bu nedenle, bir mali anayasa, zaman içinde maliye politikasına ilişkin istikrarlı bir kurumsal yapı sağlamak amacıyla genellikle nitelikli çoğunlukla değiştirilebilen tüm mevzuatı içerir. Bu çalışmada, mali anayasa konseptini, bileşenlerini ve önerileri yer alacaktır.

2. MALİ ANAYASA KAVRAMI

Mali anayasa OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü) 'nin tanımına göre maliye politikası alanında karar almayı çerçeveleyen temel kurallar ve düzenlemeler bütünüdür (OECD, 2016). Diğer bir tanıma göre kamu gelirlerinin, kamu harcamalarının, kamu bütçesinin ve kamu borçlanma politikasının

¹ Bu çalışma 2015 yılında Doç. Dr. Serkan Cura danışmanlığında hazırlan Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde yayımlanan "Avrupa Birliği Borç Krizinin Anayasal İktisat Açısından Değerlendirilmesi" isimli yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

anayasal güvence altına alındığı mali kuralları ve hukuki düzenlemeleri içeren yapının adını mali anayasa olarak koyabiliriz (Sezgin, 2022, ss. 5-6).

Mali anayasa ile amaçlanan, her gelen siyasi iktidarın istediği kadar harcamaları arttırıp, vergi oranları üzerinde istediği değişiklikler yapmasının önüne geçmektir. Ayrıca gelecek nesillere büyük bir vergi yükü getiren borçlanma bu anayasa ile kontrol altına alınmalıdır. Kamu gelir ve giderlerinin belirli kurallara dayalı olması ve kontrolü aynı zamanda daha küçük bir kamu ekonomisi anlamına gelen küçük ve denk bir bütçeyi de meydana getirecektir (Raudla, 2010, s. 217).

Üstlenmiş oldukları iktisadi ve sosyal nitelikli hizmetleri yerine getirebilmek için devletler, harcama yapmak zorundadırlar. Yapılan bu harcamaların finanse edilmesi için vergiler, borçlanma ve emisyon kaynakları bulunmaktadır. Kamu hizmetlerinin finansman şekli, siyasi aktörlerin karar verme yetkisindedir. Klasik maliye teorisinde, siyasi aktörlerin davranış şekilleri iyiliksever olarak nitelendirilmektedir ve bu durumun ahlaki boyutu sorgulanmamaktadır. Geleneksel maliye teorisi politik iktidarın içinde bulunduğu hukuki ve kurumsal yapı ile ilgilenmediği halde, anayasal maliye teorisi doğrudan doğruya siyasi iktidarın mali yönden nasıl bir hukuki ve kurumsal yapı içinde olması gerektiği ile ilgilenir. Bir başka deyişle klasik maliye teorisi mevcut kuralları bir çerçeve olarak alır ve bu çerçeve içinde neler yapılabileceğini araştırır. Anayasal maliye teorisi ise, doğrudan “oyunun kuralları” ile ilgilidir ve bu kuralların nasıl, neden ve hangi yeni kurullarla değiştirileceğini araştırır (Savaş, 1997, ss. 110-111).

Anayasal iktisat kavramı, devletin güç ve yetkilerinin nasıl sınırlandırılabilirliğini ve nasıl sınırlandırılması gerektiğini araştıran bir disiplin türüdür (Günay ve Özen, 2002, s. 74). Anayasal iktisat düşüncesi, ekonominin doğru yolda ilerlemesi için depresyonları ve kontrolsüz büyümeyi engellemenin yolunu gösterir (Ergün ve Cura, 2016, s.265). Eğer ekonomi krize girerse bütçe durumu genelde kriz bittikten sonra eski haline geri dönemez (Runst, 2014, s. 377). Anayasal iktisat düşüncesinin önemi bu durumda ortaya çıkar. Çünkü hükümet kamu harcaması yaparken bu düşünceden etkilenir. Özellikle, bütçe karar vermelerinde çeşitli kıstaslar koyarak karar verilir. Yasama ve yürütme organlarını bu karar vermedeki rolü büyüktür (Ardanaz ve Scartascini, 2014, s. 2,6). Ekonominin gerilemesini önleyen ve kontrollü büyümeyi teşvik eden bir mali anayasa ile doğru kararlar alındığında ekonomi istikrar altında olur (Ergün ve Cura, 2016, s. 265).

Kopits ve Symansky’e (1998: ss. 2-3) göre, bir mali kıstasın “ideal” olarak tanımlanabilmesi için sekiz temel özelliğin bulunması gerekmektedir. Bunlar, mali kıstasın olmazsa olmaz şartlarıdır. Buna göre mali kıstaslar;

- İyi tanımlanmalı, belirsizliklere yer verilmemelidir.
- Uygulamada saydamlığın sağlanmasına özen gösterilmelidir.
- Basit ve anlaşılır olmalıdır.
- Esnek olmalıdır.
- Ulaşılmak istenen hedeflerle uyumlu olmalıdır.
- Güvenilir olmalıdır.
- Diğer politikalarla uyumlu olmalıdır.
- Yapısal reformları destekleyici nitelikte olmalıdır.

Mali kurallar, mali performansın bir göstergesi olarak kabul edilir ve makroekonomik düzeyde mali politika üzerinde sürekli sınırlamalar olarak tanımlanır. Bu bağlamda, mali politika unsurları olan devlet harcamaları, kamu geliri ve devlet borcu için belirlenen yasal veya anayasal sınırlamaları içerir. Mali kuralların amacı, politikacıların ve bürokratların kamu harcamalarını denetlemek ve kontrol altında tutmak suretiyle kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak, ekonomik istikrarı korumak ve mali sürdürülebilirliği desteklemektir. Anayasal iktisatçılara göre, mali kuralların geçici değil, kalıcı olması gereklidir. Bu nedenle, bu kuralların hukuki temellere dayandırılması ve uygulama yaptırımının olması gerekir (Yüksel, 2010, s. 7).

Mali kurallar hem yasal hem de anayasal bir temele dayandırılabilir. Yalnızca ilkesel olarak kabul edilen ve herhangi bir hukuki dayanağı olmayan mali kurallar uygulamaları, iktidar partilerinin ekonomi politikalarını uygulamaktan öteye gitmez. Bu yüzden, anayasal iktisatçılar, önerdikleri mali kuralların yasal veya anayasal korumaya alınması gerektiğini savunurlar (Yüksel, 2010, s. 7).

Mali kurallar ülkeler tarafından büyük bir talep görmektedir. Birçok ülke artan bütçe açıklarını kapatmak ve uzun dönem maliye politikalarının sürdürülebilirliğini sağlamak amacıyla mali kuralları uygulamaktadır. Nüfusun yaşlanmasının getirdiği olumsuz iktisadi etkilerde bu süreci hızlandırmaktadır (Kennedy ve Robbins, 2001, s. 2).

Eski İngiltere başbakanı Gordon Brown bir seminerde, küresel ekonomik krizin çözümü için küresel çapta uygulanacak bir mali anayasa gerektiğini ve ülkeler arası koordinasyonun artmasını gerektiğini ifade etmiştir. Brown, mali anayasanın en önemli özelliğinin ise krizleri önleyici yapıda oluşturulması gerektiğini de belirtmiştir (Leboeuf ve Robbins, 2010).

Çek Cumhuriyeti hükümeti 2012 yılında kamu borcunu azaltmak için mali anayasa onayladı. 2008 krizinin etkilerinin azaltılması için Çek Cumhuriyeti hükümeti böyle bir kararı kabul etti. Çek Cumhuriyeti'nin kamu borcu Gayri Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) yüzde 43.3'ü kadardır. Dönemin Çek Cumhuriyeti Maliye Bakanı kamu borcunun GSMH'sinin yüzde 50'yi aşmasından korktukları için böyle bir kararı almak zorunda olduklarını ifade etmiştir (Ponikelska, 2012).

Brezilya, 2000 yılında mali sorumluluk kanununu çıkarmış olup, bu kanunla mali kurumlarını güçlendirmeyi ve mali planlama için geniş bir çatı oluşturmayı hedeflemektedir. Kanun, dört aylık aralıklarla bütçe uygulamalarının sonuçlarını ve kanuna uyumunu gösteren detaylı mali yönetim raporlarının incelenmesi ve sunumunu gerektirmektedir. Ayrıca ülkenin önemli sorunlardan biri olan kamu borcuna yönelik olarak da bu kanunu tamamlayıcı şekilde yasal düzenleme yapılmış ve ulusal borç düzeyi için bir limit belirlenmiştir. Fakat bu limit açılırsa borçlanmaya ilişkin olarak on iki ay içinde yeniden bir düzenleme gerçekleştirilene kadar hiçbir şekilde borçlanmaya izin verilmemektedir. Bununla birlikte kanun, ancak doğal afet, ekonomik gerileme ve sıkıyönetim hallerinde borç limitinden sapmalara izin vermektedir (Demirkan, 2010, s. 127).

Günümüz demokratik devletlerinde her seçimin basit çoğunluk oyu ile yapılması, azınlığın yok sayılması anlamına gelebilmektedir. Bu durum bireysel hak ve özgürlüklere ters düşebilir, toplumsal çıkarlarla ve demokrasiyle bağdaşmayabilir (Ergün ve Cura, 2016, s. 267). Bu sebeple vergileme ve harcama yetkisi, kimsenin karar verme yetkisine bırakılmamalı ve anayasal kurallarla sınırlandırılmalıdır. Brennan ve Hamlin'in (2000, s. 114) ifade ettiği gibi "Anayasal kurallarla yeniden düzenlenmemiş çoğunluklar gerçek demokratik düzenin dostu değil, düşmanıdır".

3. MALİ ANAYASANIN UNSURLARI

Mali Anayasa'nın temel amacı politik iktidarın bütçe yapma, vergileme, borçlanma ve harcama ile ilgili yetkilerinin belirlenmesi ve bu yetkinin anayasal sınırlamalara tabi tutulmasıdır (Savaş, 1997, s. 114). Bu bölümde bu unsurlara yer verilecektir.

3.1. Bütçe Üzerine Sınırlamalar

Mali disiplinin makro ekonomik istikrarın sağlanması açısından ne derece önemli olduğu çok eskiden beri bilinmektedir. M.T. Cicero, M.Ö. 63. yılında şöyle demektedir; (Kopits, 2001, s. 3) "Bütçe denk olmalı, hazine tekrar dolmalı, kamu borcu azaltılmalı".

Ancak zaman içinde mali disiplinden sapmalar siyaseten meşru ekonomide doğru kabul edilmeye başlanmıştır. Bu durumun arkasında yatan ana neden, Büyük Buhran'ın bir sonucu olarak birçok gelişmiş ülkenin konjonktür dalgalanmalarının özellikle daralma dönemlerinde iradi toplam talep yönetimini kullanmalarıdır. Gelir hacmini açacak kadar harcama yapan kamu kesimi, her ülkede büyük borç stokuyla karşı karşıya kalmıştır. Gelişmiş ülkelerde yürütülen maliye politikası uygulamalarına bakıldığında siyasetin çoğu kez konjonktürden yana bir duruş sergilediği ve sürekli kamu açığı vermeye meyilli olduğu görülmektedir. Bazı az gelişmiş ülkelerde de benzer bir durum yaşanmıştır. Sermaye girişlerinin ve birincil mamul fiyatlarının dalgalı bir seviye izlemesi sebebiyle bu ülkeler, kalkınma süreçlerini devam ettirebilmek amacıyla kamu açığı vermişlerdir (Bali ve Çelen, 2007, s. 30).

Oy maksimizasyonu için kamu harcamalarını artıran politikacılar, finansman aşamasına geldiklerinde bu harcamaları vergi ile finanse etmekten kaçınmaktadırlar (Budge vd., 1976, s.302). Siyasetçileri bütçe ile sınırlayan ve yapacakları harcamaların vergi gelirlerine denk olmasını sağlayan Keynes öncesi dönemin denk bütçe ilkesi, Keynes sonrası dönemde terk edilmiş ve bütçe açıkları demokratik rejimlerin özelliklerinden biri haline gelmiştir. Anayasal iktisat kuramcılarına göre Keynesyen ekonomistler, telafi edici bütçe anlayışlarıyla en büyük hatayı siyasetçilere vergilemeden harcama yapma olanağı vererek yapmışlardır. Kamu harcamalarının vergileme yoluyla değil de borçlanma ve para basma yoluyla finanse edilmesi, Keynesyen iktisattan devralınan kötü bir mirastır (Savaş, 1997, s. 114).

Kamu gelir ve giderleri arasında kamu gelirleri aleyhine oluşan açıklar nedeniyle ortaya çıkan mali disiplinsizlik bir ülkenin iktisadi ve mali yapısı için çok ciddi bir problem olarak algılanmaktadır (Günay, 2007, s. 6). Avrupa Birliği'nde Maastricht Kriterlerinin kabul edilmesiyle birlikte birlik ülkelerini uyması gereken bazı kıstaslar mevcuttur. Bu kıstaslardan bir tanesi üye ülke devletlerinin bütçe açığı gayri safi yurt içi hasılaya (GSYİH) oranı %3'ü geçemez. Birçok Avrupa Birliği ülkesi özellikle bu kriteri sağlamakta zorlanmıştır. Fakat bu kriter üye ülkelerin mali yapılarını istikrara kavuşturmak için gereklidir (Tanzi ve Schuknecht, 2000, s. 237).

Almanya bütçe açığının artmasından dolayı anayasal düzeyde sınırlar koymuş ve uygulamıştır. Örneğin, Alman anayasasında, çok önemli makro iktisadi sapmalar olmadığı durumlarda, federal net borçlanma federal düzeydeki yatırım harcamalarını aşamaz maddesi mevcuttur (Kirchgassner, 2001, s.147). Başka sebeplerden dolayı da ülkeler kurula dayalı mali politikalar uygulamıştır. Örneğin, Japonya savaş sonrası makro istikrarı sağlamak, Kanada bazı eyaletlerinde hükümetin maliye politikasının ve açık azaltma araçlarının güvenilirliğini arttırmak, Yeni Zelanda'da ise özellikle nüfusun yaşlanması karşısında uzun dönemli maliye politikası sürdürülebilirliğini garantilemek veya Avrupa Birliği'nde olduğu gibi bir federasyon içinde veya uluslararası düzenleme içinde negatif dışsallıkları minimize etmek için kullanılmıştır (Kennedy vd., 2001, s. 239).

Avusturya 2009 yılı bütçesiyle birlikte anayasada yer alan mali politikaları uygulamıştır. Avusturya hükümeti, dört yıllık harcamalarına bir üst limit getirmiş ve bir yılın harcamalarını toplayıp öteki yılın üstüne ekleyerek dört yılın sonunda o limite bağlı kalmaya çalışmıştır (Ergün, 2015, s. 25).

ABD (Amerika Birleşik Devletleri)'de uzun dönem kamu borcu düzensiz bir şekilde büyümektedir. ABD resmi bütçe tahminlerinde kamu borcu 2035 yılında %100, 2050 yılında ise %150 büyüyecektir. Bu gösterge de Amerika ekonomisi için büyük bir tehlikedir. Ayrıca, bu tahminler ışığında Amerikan halkının yaşam standartlarının düşeceğini göstermektedir. ABD kendisine mali amaç oluşturmalıdır (Ergün, 2015, s. 25).

3.2. Vergileme ile İlgili Düzenlemeler

Vergi gelirlerini maksimize etmeye çalışan devlet yaklaşımında (leviathan), bütün mali kararlar oy maksimizasyon güdüsüyle hareket eden politikacılar ile bütçe maksimizasyonu eğilimindeki bürokratlar tarafından alınmaktadır. Bu durumda bireylerin anayasada belirlenmiş sınırlar dışında, siyasi iktidarlar üzerinde hiçbir etkin kontrol imkânı yoktur (Shughart ve Tollison, 2002, s.68).

Vergi gelirlerinin kullanımına ilişkin sınırlamalar yoksa bu gelirler, kamu adına karar alma yetkisine sahip olanların özel gelirine eşit olur. Harcamalar ile ilgili sınırlamalar vergilendirmeden bağımsızsa o zaman devlet, yine vergi gelirlerini maksimize etmeye çalışacaktır. Çünkü bu durumda maksimize edilen vergi gelirleri, politikacıların ve bürokratların kararlarına göre kullanılacak bir fazlalık oluşumuna imkân verecektir (Buchanan ve Brennan, 1980, s.26).

Anayasal iktisatçılara göre, bireyler bir "sosyal sözleşme" belgesi ile politik iktidarın vergilendirme yetkisini sınırlandıracak güce sahiptirler. Vergileme gücü, bir politik güç olarak toplanan vergi gelirinin belli bir şekilde kullanılması ile ilgili değildir. Bu açıdan vergileme yetkisi sadece alma gücü demektir. Kamu, ferdin malvarlığının belli bir bölümüne sahip olmak istiyorsa; o halde, malı doğrudan kendisine tahsis etmekle, o malın sahibini önce vergilendirip daha sonra ise bu vergi ile söz konusu malı satın almak arasında herhangi bir fark yoktur. Eğer almakla vergilemek arasında bir ayırım yapılacaksa vergileme ilkesi, doğrudan tahsis işlemi olmayan "genellik, yeknesaklık" gibi ek niteliklere sahip olmalıdır. Kısacası, benzer durumlardaki bireyler aynı vergiyi öderse almak ile vergilemek arasında fark olacaktır (Buchanan ve Brennan, 1980, s.8).

3.2.1. Vergi Oranlarının Sınırlandırılması

Vergi sistemi artan oranlı, düz oranlı veya azalan oranlı olabilmektedir. Vergi düzeni artan oranlıysa vergi, daha çok yüksek gelirlilerden; düz oranlıysa tüm mükelleflerden, azalan oranlıysa daha çok düşük gelirlilerden alınacaktır. Anayasal iktisat kavramcılarının göre, vergi sistemi düz oranlı olmalıdır. Çünkü sadece bu oranda politik iktidarın vergilendirme yetkisi sınırlandırılabilir (Buchanan ve Brennan, 1980, s. 34).

Anayasal iktisat teorisyenleri ise vergi oranlarının artan, azalan veya sabit olup olmayacağı ve oranlarının nereye kadar artırılabilirliği üzerinde odaklanmaktadır. Örneğin ABD'nin California eyaletinde bir anayasa değişikliği referandum sonucu kabul edilmiş ve gayrimenkul vergilerinin gayrimenkulün cari

piyasa değerinin %1'inin üzerine çıkarılmayacağı anayasal bir kural haline getirilerek, politik iktidarın vergileme gücü sınırlandırılmıştır (Savaş, 1997, s.118).

Anayasal iktisat kavramcıları, vergi oranlarının mutlaka düşük tutulması gerektiğini savunmazlar. Çünkü düşük vergi oranları baskı ve çıkar gruplarının menfaatlerine olabilir. İktisadi büyümeyi teşvik adı altında vergi indirimlerine gidilmesi, siyasal iktidara oy sağlayacak bir kısım seçmen kitlesine bir gelir transferi olarak kullanılabilir. Bu sebeple iyi bir vergi sistemi, vergi ilkelerinin anayasada yer almasıyla sağlanacaktır. Vergi anayasası, bireylerin vergi oranlarındaki değişikliklere kolayca uyum sağlayabilecekleri ve uzun dönemi esas alan yarı sürekli kural ve düzenlemeleri ifade edeceğinden, vergi sisteminde istikrar oluşturacaktır (Buchanan, 1991, s. 403).

Buchanan'ın görüşüne göre insanlar devlette çalışmaya başladıklarında bazı amaçlar üzerinde hareket etmektedir. Bürokratların en önemli amacı bütçelerini maksimize etmek isterler. Çünkü, bu şekilde daha fazla güç ve maaş sağlarlar. Bürokratlar seçimlerini yaparken kendi çıkarlarına göre yapmaktadır. Bu yüzden de daha fazla bütçe, vergi, güç ve kurallar olmaktadır. Siyasetçiler de bürokratlar gibi davranmaktadırlar. İstedikleri pozisyonlara gelebilmek için oylarını maksimize etmeye çalışırlar. Bu da siyasetçilerin daha fazla bütçe ayırmalarına sebep olur (Younkins, 2008, ss. 269-270). Hem siyasetçilerin hem de bürokratların bu tür davranışlarından dolayı kişisel vergi yükü artmaktadır. Vergi oranlarına bir üst limit getirilmesi, siyasetçilerin ve bürokratların zararına, toplumdaki bireylerin ise yararına bir uygulama olacaktır. Kısaca, bu uygulama siyasi ve bürokratik yozlaşmanın azalmasını sağlayacaktır (Ergün, 2015, s. 27).

3.2.2. Verginin Konusunun Sınırlandırılması

Anayasal iktisat kavramcılarına göre vergi konusunun sınırlandırılması, vergi sistemini de genel olarak sınırlandıracaktır. Bu sınır, vergi kapsamının belirlenmesiyle ortaya çıkacaktır. Vergi kapsamını açıkça belirlemek, politik iktidarın vergilendirme yetkisini sınırlandırmak açısından önemlidir (Gökbunar, 1997, s. 6). Anayasal iktisat kavramcıları, vergi konusunun dikkatle seçilmesi durumunda, mali otorite üzerine daha karmaşık sınırlamalara gidilmeksizin mali sömürden kurtulmanın mümkün olduğuna inanmaktadırlar (Buchanan ve Brennan, 1980, s.40).

Vergi konularının ne kadar karmaşık olursa vergi mükellefleri için bu durum bir o kadar zor olmaktadır. Çünkü vergi mükelleflerinin bu konuda yapılan masumca nitelendireceğimiz hatalar bile sizi suçlu olmaya itebilir ve bu yüzden altı yıl veya daha fazla hapis cezası almanızı sağlayabilir. Bunun için vergi konularının ve sisteminin olabildiğince sınırlı, açık ve anlaşılır olması çok önemlidir (Wood, 2013).

Vergilendirme sistemi basit, anlaşılması kolay, rasyonel, uygulanabilir ve ölçülebilir olmalıdır. Eğer vergi rejimi çok sık değişir ve çok sayıda keyfi uygulama yürütülürse, uluslararası şirketleri uzun dönemli yatırımlar için o ülkeyi tercih etmemektedir. Eğer bir ülkede vergilendirme konusunda belirsizlikler ve çok sık değişiklikler yapılırsa uluslararası şirketler için o ülke cazip yatırım merkezi olarak görülmemektedir. Bu da ülkenin ekonomisine zarar verir (Ergün, 2015, s.28).

3.2.3. Borçlanma Üzerine Sınırlamalar

Borç terimi, temel olarak önceden alınan bir miktar paranın geri ödenmesi gereken anapara ve faiz dahil yükümlülüğünü ifade eder (Yılmaz, 2021, ss. 21-22). Klasik iktisat teorisine göre, kamu borçlanmasına genellikle karşı çıkılır. Klasik iktisat teorisine göre, devlet yalnızca savaş, olağanüstü koşullar ve toplumsal fayda sağlayabilecek altyapı projeleri gibi yüksek verimli harcamalar için borçlanmalıdır. Diğer durumlarda, kamu borçlanması çeşitli nedenlerle problemlilik olarak değerlendirilir (Sezgin, 2022, ss. 56-57).

1929 Büyük Buhranı sonrasında birçok ülkede benimsenen ve olumlu sonuçlar elde edilen Keynesyen ekonomi yaklaşımına göre, devlet gelir ve harcamalarının dengelenmesi konusuna öncelik verildiği için kamu borçlanmasına olumsuz bir bakış açısı yoktur. Klasik görüşün aksine, Keynesyen iktisatçılara göre kamu borçlanması gelecek nesillere bir yük getirmemektedir. Zira gelecek nesiller, sadece borcun değil aynı zamanda alacakların da mirasçılarıdır (Sezgin, 2022, s. 57).

Kamu borçlanmasının anayasal mali kurallar aracılığıyla sınırlandırılması gerektiğini savunan anayasal iktisat teorisi, klasik iktisadi yaklaşımı sürdürmekte ve kamu borçlanmasını etkisiz bir kamu geliri olarak değerlendirmektedir. James Buchanan'a göre hem kamu hem de özel sektörün gerçekleştirdiği borçlanmalar, iç kaynaklı veya dış kaynaklı olsun, gelecek nesillere bir yük getirir ve refah kaybına neden olur (Buchanan, 1999, s. 26). Eğer anayasal olarak borçlanmaya ilişkin bir sınırlama getirilmezse, siyasilerin kamu harcamalarının finansmanında borçlanmanın daha fazla tercih etme olasılığı vardır. Hükümetlerin oy kazanma çabasıyla yapılan harcamaların finansmanını vergi gelirleri yerine borçlanma

tercihinde bulunabilirler. Bu durum, kamu sektörünün yeni gelir kaynakları yaratma çabası göstermeden borçlanmasına ve böylece yüksek faiz maliyetlerinin ortaya çıkmasına yol açabilir (Günay, 2007, s.2).

Borç sınırlamaları, devlet veya borçlanma yetkisi bulunan kamu otoritelerinin, borçlanma miktarını, kaynağını veya borç stokunu belirli bir maksimum sınır içinde tutan mali kurallar olarak tanımlanabilir. Yasal veya anayasal düzeyde uygulanabilen bu sınırlamalar, genellikle kamu borç stokunu gayri safi milli hasıla (GSMH) veya gayri safi yurt içi hasıla (GSYİH) ile orantılı sayısal kriterlere dayalı olarak belirleyebileceği gibi, bazı prosedürel kurallar şeklinde de hayata geçirilebilir. Önemli prosedürel kurallar arasında, kamu borçlanmasının parlamento onayına tabi olması veya kamu idari birimlerinin belirli finansal kaynakları (örneğin Merkez Bankası veya yabancı krediler) kullanarak borçlanmalarını kısıtlayan kurallar yer almaktadır (Sezgin, 2022, s. 58).

3.2.4. Harcamalar Üzerine Sınırlamalar

Kamu harcamalarının düzenlemeye tabi tutulması, yasal ya da anayasal bir gereklilik olarak ele alınır. Hükümetin popülist politikalar uygulayarak kamu harcamalarının aşırı artmasını önlemek amacıyla harcama miktarının artışı belirli bir oranda kısıtlamaktır (Friedman, 2002b, s. 407). Hükümetler, harcamaların yönetimini ve uygulanmasını daha şeffaf hale getirmek amacıyla, kamuoyuna önceden belirlenmiş bir harcama sınırlaması sunarak bütçenin oluşturulması ve uygulanması sırasında alınan kararları açıklamada kolaylık sağlarlar. Bu taahhütler, kamu harcamalarıyla ilgili kararların neden alındığını anlatarak, örneğin belirli bir harcama kaleminin önceliklendirilmesi veya kısıtlanması gibi, daha farkındalık yaratır (Ayuso-i-Casals, 2012, s. 3).

Harcama kurallarının etkili bir şekilde uygulanabilmesi için siyasi liderlerin kararlı bir şekilde desteklemesi ve gerektiğinde düzeltmeler yapabilmesi önemlidir. Aksi takdirde, kuralın uygulanabilirliği ve etkinliği azalabilir. Ayrıca, harcama kurallarının yüksek enflasyon durumunda kamu harcamalarının göreceli olarak artmasını hesaba katmaması önemlidir (Ayuso-i-Casals, 2012, s. 5).

4. MALİ ANAYASA ÖNERİLERİ

Anayasal iktisatçıların birbirlerinden farklı mali anayasa teklifleri olmakla birlikte, mali anayasa ile ilgili olarak üzerinde uzlaştıkları üç prensip vardır. Bunlar (Kayabaşı, 2005, s.50);

- Denk bütçe ilkesi,
- Gelirlerin sabit oranlı vergilendirilmeli,
- Vergilemede “genellik” ve “kanun önünde” eşitlik ilkeleridir.

Her mali yıl içerisinde kamu gelir ve giderlerinin birbirine denk olacağına ilişkin bir kuralın anayasa içerisinde yer alması teklifi, esasen klasik iktisadi görüşe sahip iktisatçıların savundukları ilkelere birisi olmuştur. Denk bütçe ilkesinin anayasal kural haline getirilmesi kamusal harcamalarda disiplin sağlamakta ve sonuçta vergi yükünde gereksiz artışlar önlenmektedir (Dileyici, 2005, s. 76).

Mali sömürüye önlemek için alınabilecek tedbirlerden biri de kamu maliyesinde genellik ilkesinin gerçek anlamda uygulanmasını sağlamaktır. Genellik ilkesi geniş anlamda, vergi ve harcama programlarının uygulanmasında herhangi bir bireye ya da kesime özel ayrıcalıklar sağlanmaması anlamına gelmektedir. Genellik ilkesinin zıddı özellik ilkesidir (Buchanan, 1993, ss. 407-408).

Vergi oranlarının belirlenmesi tamamen parlamentoların isteğine bırakılması birtakım suiistimallere neden olabilir. Günümüzde pek çok demokratik sistemde sıkça uygulanan artan oranlı vergiler hem parlamentoların kanun yapma yetkisi hem de hükümetlerin kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ile çok sık değişikliğe uğratılmaktadır. Vergi sisteminde ve oranlarında çok sık yapılan değişikliklerin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçları önlemenin ve azaltmanın yolu vergi oranlarını anayasada belirlemektir. Anayasal iktisat alanında çalışmalar yapan M. Friedman ve diğer iktisatçıların büyük çoğunluğu vergi oranlarının anayasada sabit oranlı olarak tespit edilmesini savunmaktadırlar (Semmens, 1980, ss. 459-460).

Adil bir vergi sisteminin oluşması için vergilemede eşitliğin sağlanması gereklidir. Vergi bütün mükellefler arasında, dürüst, adilce ve eşitlik kurallarına göre, yani hiç kimseyi güçlü ve zengin olduğu veya yöneticiye yakınlığı nedeniyle vergi dışı bırakmadan ve en önemlisi herkesin ödeme gücünü aşmayacak şekilde alınmalıdır. Vergide eşitlik ilkesi, mali gücü aynı olanların aynı, mali gücü farklı olanların ise farklı oranda vergilendirilmesidir (Muter vd., 2012, s. 170). Kısaca, vergi yükünün bireyler arasında adaletli bir şekilde dağıtılmasıdır. Vergilemede geçerli bir sebep olmadığı sürece vergi mükellefleri arasında ayrımcılık yapılmamalıdır. Vergi hukuku eşitliğe ya da ayrımcılığa sebep olmamalıdır. Vergileme kanun önünde

zengin ya da fakir insanlar arasında farklılık gözetmeksizin uygulanmalıdır. Adaletli, eşitlikçi bir vergi hukuku oluşturulmalıdır (Spagnoli, 2003, s. 349). Mali anayasa kapsamında Hayek, Friedman, Niskanen, Buchanan ve Wagner'in prensipleri açıklanacaktır.

4.1. Hayek'in Önerisi

Mali anayasa konusunda Hayek'in iki önerisi mevcuttur. Hayek'in ilk önerisi, vergi ile ilgili konularda genel ilke ve kuralları oluşturan bir üst vergi meclisi oluşturulmasını önermekte ve diğer yasaları yapmakla görevli meclisin ise vergi meclisi tarafından belirlenen sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğini belirtmektedir. Hayek'e göre tek meclisin vergilemeye yetkisi olduğu parlamenter sistemde vergi ile ilgili yasaların çok sık değiştirilmesi ihtimali mevcuttur. Bunu önlemek için iki meclisli bir parlamento oluşturulmalı ve üst meclis sadece vergi ile ilgili konularda genel kararlar almalıdır. Vergi meclisi tarafından alınan genel ilke ve kararlara alt meclis itiraz etmemelidir (Hayek, 1997, s. 202).

Hayek'in ikinci önerisi vergi oranları ile ilgilidir. Hayek, düz oranlı vergi sistemini savunmakta ve gelir vergilerinin artan oranlı olmasını eleştirmektedir. Hayek bu öneriyi, vatandaşların kanun önünde eşit olması gerektiğini savunan temel bir hukuk devleti ilkesine dayanarak önermektedir. Dolayısıyla kanunlar genel olmalı ve toplumdaki tüm bireylere eşit şekilde uygulanmalıdır. Aynı şekilde, gelir vergisi kanunları da genel ve düz oranlı olmalıdır. Hayek'e göre vergileme ilkelerinin belirlenmesi ile, önlenilecektir (Hayek, 1997, s. 203).

4.2. Friedman'ın Önerisi

Friedman, devletin vergi gelirleriyle harcamalarını milli gelirin belli bir oranı ile sınırlandırılması gerektiğini ifade etmiştir. Fakat milli gelirin artması halinde bütçenin büyüklüğünde bir artış olacaktır (Independence Institute, 2009). Milli gelirin her yıl artması ile bütçenin artacağı ve sonuçta devletin büyüyeceği görüşüne karşılık, Friedman'ın görüşü ise şu olmuştur (Friedman, 2002a, s. 75); "Eğer bir yıl harcamalar öngörülen limite ulaşmazsa ertesi yıl oran düşürülerek devletin büyümesinin önüne geçilecektir".

Dikkat edilirse Friedman önerisinde; gelirin vergilendirilmesinde, mesleki ve işletme maliyetlerinin yanı sıra, sabit bir tutarın da matrahtan indirim konusu yapılması önerisi, çıkarılacak vergi kanunları açısından zorunlu bir nitelik oluşturmaktadır. Ayrıca dikkat çeken bir diğer nokta ise, gelirin vergilendirilmesinde artan oranlı tarife yerine tek oranlı bir vergi sistemini anayasal güvence altına almasıdır (Friedman, 2002b, s. 76).

4.3. Niskanen'in Önerileri

William Niskanen özellikle 1950-2000 yılları arasında klasik ekonomiye büyük katkılar sağlamıştır (Krugman, 2007). William Niskanen'e özgür ekonomiye yaptığı katkılardan dolayı ABD'nin tanınmış beyin takımlarından birisi olan Cato Institute tarafından 2002 yılında ödüle layık görülmüştür (Ergün, 2015, s. 31). Niskanen'in mali anayasa önerisi, özellikle ABD'ye yönelik borçlanma ve vergileme ile ilgilidir. Niskanen'in önerisi şu şekildedir (Wildawsky, 1979, ss. 135-136):

- Herhangi bir mali yıldaki toplam harcamalardaki artış yüzdesi, sözü edilen mali yılın başlangıcından önce biten son takvim yılındaki GSMH'daki artış yüzdesini geçmemelidir.
- Başkanın acil durum önergesini ilan etmesinden sonra Kongre, hem Temsilciler Meclisi, hem de Senato'nun üçte iki çoğunluğunun onayı ile cari yıl bütçesindeki ödeneği aşan ek ödenek tahsisi yapabilir.
- Kongrenin onayını takip eden altı yıl içinde, federe devletlere ve eyaletlere yapılan mali yardımın toplam harcamalar yüzdesi, bu maddenin onaylandığı mali yıldaki payın altına düşemez.
- Federe devletlerin ve eyaletlerin yapacakları yeni harcamalar için finansman kaynağı bulmaları şartı söz konusu olmayacaktır.

Niskanen, yukarıdaki önerilerini daha sonra tekrar revize etmiş ve aşağıdaki mali anayasa önerileri bulunmuştur (Niskanen, 1992, s. 22):

- Kongre; Temsilciler Meclisi'nin ve Senato'nun üye tamsayısının 2/3 çoğunluk onayı ile ABD'nin kamu borçlarını yükseltebilir.
- Vergi sisteminde yapılacak bir değişiklik hem Temsilciler Meclisi'nin hem de Senato'nun üye tamsayısının 2/3 çoğunluğunun onayı ile kabul edilir.

- Yukarıdaki iki madde savaş ilanı halinde uygulanmayabilir. İlerideki yıllar için ertelenir.

Mali anayasa hükümleri incelendiğinde, özellikle borçlanma ve vergilemeye ilişkin düşüncelerin ağırlık kazandığı görülmektedir. Buna göre gerek ilave borçlanma yetkisinin verilmesi gerekse yeni bir vergi konulması veya ilgili bir vergi oranının artırılması konusunda Kongre'nin yetki sahibi olduğu değerlendirilebilir. Fakat ilgili madde hükümlerine göre, Kongre yürütme organına bu yetkileri verirken, ikili bir şart olarak hem Temsilciler Meclisi hem de Senato'nun üçte iki çoğunluğunun onayını almalıdır. Kongre, ilgili konularda yürütme organına söz sahibi olma yetkisi verememektedir. Dikkat edilecek olursa, Niskanen'in mali anayasa önerisi yetkili organ olan Kongre'yi de bağlayıcı şekilde önemli kısıtlamalar getiren bir özelliğe sahiptir (Dileyici, 2005, s. 95).

4.4. Brennan ve Buchanan'ın Önerileri

Brennan ve Buchanan'ın geliştirdiği mali anayasa modeli, temelde birey odaklı metodolojiyi temel alır. Bu yaklaşım, politikacıların ve bürokratların kişisel çıkarlarını en üst düzeye çıkarmaya yönelik eğilimde olduklarını ve devletin tekeli davranışlar sergileme eğiliminde olduğu tezine dayanır (Savaş, 1997, ss. 69-70).

Leviathan devlet modelini takip eden bu yaklaşıma göre, devletin kamu ekonomisindeki işleyişine anayasal sınırlar konulmalıdır. Bu sınırlamalar arasında devletin vergi yetkisi, vergi oranları ve verginin kapsamı gibi konuların net bir şekilde belirlenmesi bulunur. Yani, her bireyin ve üretilen her mal ve hizmetin aynı düzeyde vergilendirilmesi gerektiği vurgulanır. Vergilendirme dışında, toplam kamu geliri ve harcamaları için oransal sınırlamalar, bütçenin dengeye getirilmesi ve nitelikli çoğunluk gibi prosedürlerin kullanılması da önerilir (Sezgin, 2022, s. 32).

4.5. Buchanan ve Wagner'in Önerileri

Buchanan ve Wagner'in önerisinde vergi anayasası ile ilgili doğrudan bir teklif söz konusu değildir. Buchanan ve Wagner kamu maliyesinde denk bütçe ilkesinin anayasal kural haline getirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Buchanan ve Wagner'in ABD için oluşturmuş oldukları mali anayasa önerisi aşağıda sıralanmaktadır (Buchanan ve Wagner, 2000, s. 129):

- Başkan her yıl Kongre'ye denk bütçe sunmalıdır.
- Kongre, bütçe görüşmeleri esnasında istediği değişiklikleri yapabilir ancak onaylanan bütçe yine denk bütçe özelliğini sağlamalıdır.
- Tahminler tutmaz ve bütçe açığı belli bir seviyeyi aşarsa, harcamalar otomatik şekilde azaltılarak üç ay içinde denge yeniden sağlanmalıdır. Fakat bütçe de fazla verirse, bu fazlalık devlet borçlarının ödenmesinde kullanılmalıdır.
- Kabul edilen bu hükümler beşinci yılın sonunda yürürlüğe girmeli, ancak bu beş yıl içinde bütçe açığı %20 oranında düşmelidir.
- Bu hükümler, her iki meclisin de üçte iki çoğunluğu ve Başkan'ın onayı ile olağanüstü durumlarda askıya alınabilir. Fakat olağanüstü durum bir yıl sonra kendiliğinden ortadan kalkar.

5. SONUÇ

Mali kuralların ülkelerin anayasasında yer alması ve uyulması ülkelerin mali disiplini sağlamasında çok önemli bir rol oynamaktadır. Böylece, ülkelerin mali disiplini sağlayarak, gelecekte gerçekleşebilecek ekonomik krizlerden devletin maliyesine çok fazla olumsuz etkilemesi önlenir. Ayrıca, küreselleşen dünyada küresel mali anayasa gerekli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ülkelerin mali kuralların uygulayıp uygulamadığını inceleyen özerk küresel denetim kuruluşları da oluşturulabilir. Kurallara uymayan ülkeler yerine ülkeleri yöneten kişilere yönelik ağır yaptırımlar düzenlenebilir. Bu yöntemler uygulanması durumunda ülkelerin mali disiplini sağlamak daha da kolaylaştırılabileceğinden ötürü krizlerin hem topluma olan etkisi asgari düzeye inebilecek hem de devlet yöneticileri tercihlerde bulunurken daha dikkatli ve rasyonel karar almak zorunda kalacaktır.

KAYNAKÇA

- Ardanaz, M. & Scartascini, C. (2014). The economic effects of constitutions: do budget institutions make forms of government more alike?. *Constitutional Political Economy*, 25, 301-329.
- Ayuso-i-Casals, J. (2012). European economy national expenditure rules: why, how and when. *European Commission Directorate-General for Economic and Financial Affairs*.
- Bali, B. B. & Çelen, M. (2007). *Kurala bağlı maliye politikaları ve Avrupa birliği uygulaması*. BETA Basım Yayım Dağıtım, Yazın Matbaacılık.
- Brennan, G. & Hamlin, A. (2000). *Democratic devices and desires*. Cambridge University Press.
- Buchanan, J. M. & Brennan, G. (1980). *The power to tax-analytical foundations of a fiscal constitution*, Cambridge University Press.
- Buchanan, J. M. (1991). Devletin vergileme gücü üzerindeki anayasal kısıtlamalar. Burçin Yereli (Çev.), Aytaç Eker ve Coşkun Can Aktan (Edt.), *Kamu Tercih ve Anayasal İktisat* içinde (s.391-413), Akhiselim Ofset Tesisleri.
- Buchanan, J. M. (1993). The political efficiency of general taxation, *National Tax Journal*. 46 (4), 401-410.
- Buchanan, J. M., (1999). *Public principles of public debt: A defense and restatement the collected works of James M. Buchanan* (2. Baskı.). Liberty Fund.
- Buchanan, J. M. & Wagner, R. E. (2000). *Democracy in deficit: the political legacy of Lord Keynes*, Liberty Fund.
- Budge, L., Crewe I. & Farlie, D. (1976). *Party identification and beyond: representations of voting and party competition*. ECPR Press.
- Demirkan, B. (2010). Mali kural: Dünyadaki uygulamaları ve Türkiye ekonomisi üzerine etkileri. *Ekonomi ve Hukuk Dergisi*, 128, 123-129.
- Dileyici, D. (2005). *Anayasal iktisat perspektifinden para ve maliye politikaları*. Seçkin Yayıncılık.
- Ergün, Y. (2015). *Avrupa Birliği borç krizinin anayasal iktisat açısından değerlendirilmesi*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. SB Enstitüsü, Manisa Celal Bayar Üniversitesi.
- Ergün, Y. & Cura, S. (2016). *Anayasal iktisat yaklaşımı açısından avro krizi*. Yönetim ve Ekonomi Dergisi, 23 (1), 263-286.
- Friedman, M., (2002a). *Capitalism and freedom: fortieth anniversary edition*. The University Of Chicago Press.
- Friedman, M. (2002b). Vergi ve harcamalara getirilebilecek anayasal sınırlamalar, Tekin Akdemir (Çev.), Coşkun Can Aktan (Edt.), *Anayasal İktisat* içinde (s. 407-426), Siyasal Kitapevi.
- Gökbunar, R. (1997). Kamu finansmanında demokratikleşme ve ekonomik anayasa önerisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*.
- Günay, A. & Özen, A. (2002). Avrupa Birliği'nde mali disiplinin sağlanmasına yönelik Maastricht kriterlerinin anayasal iktisat perspektifinden değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 66-82.
- Günay, A. (2007). Mali disiplinin sağlanmasında anayasal denk bütçe yaklaşımı ve Türkiye'de uygulanabilirliği. T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Ümit Ofset Matbaacılık.
- Hayek, F. A. (1997). Kanun, yasama faaliyeti ve özgürlük: Hukuk, yasama ve özgürlük / Özgür bir toplumun siyasi düzeni. (3. Cilt). Mehmet Öz (Çev.), *Türkiye İş Bankası*.
- Independence Institute (2009, Temmuz 31). Milton Friedman's vision in a time of crisis. <https://i2i.org/milton-friedmans-vision-in-a-time-of-crisis/>.
- Kayabaşı, Y. (2005). *Politik yozlaşmaya çözüm olarak anayasal iktisat*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. SB Enstitüsü, Çukurova Üniversitesi.
- Kennedy, S. & Robbins, J. (2001). The Role of fiscal rules in determining fiscal performance, *Department Of Finance Working Paper*, 16, 1-30.

- Kennedy, S., Robbins, J. & Delorme, F. (2001). The role of fiscal rules in determining fiscal performance. *Banca D'Italia Euro Sistema*, 237-266.
- Kirchgassner, G., (2001). The effects of fiscal institutions on public finance: A survey of the empirical evidence, *CESifo Working Paper*, 617, 145-177.
- Kopits, G. & Symansky, S. (1998). Fiscal policy rules. *International Monetary Fund Research Bulletin*.
- Kopits, G. (2001). Fiscal rules: Useful policy framework or unnecessary ornament?. *International Monetary Fund Working Paper*, WP/01/145, 1-23.
- Krugman, P. (2007, Şubat 15). Who was the Milton Friedman. *The New York Review of Books*, <http://www.nybooks.com/articles/archives/2007/feb/15/who-wasmilton-friedman/?page=1>.
- Leboeuf, D. H. A. & Robbins, M. L. S. (2010, Eylül 24). Brown talks plan for global financial constitution. *The Harvard Crimson*, <https://www.thecrimson.com/article/2010/9/24/brown-financial-economic-constitution/>.
- Muter, Naci B., Çelebi, K. ve Sakınç S. (2012). *Kamu maliyesi* (4.Baskı.). Emek Matbaası, Manisa.
- Niskanen, W. (1992). The case for a new constitution. *Journal Of Economic Perspectives*, 6 (2), 13-24.
- OECD (2016, Haziran 20). Fiscal federalism. https://www.oecd-ilibrary.org/governance/fiscal-federalism-2016_9789264254053-en.
- Ponikelska, L. (2012, Ekim 10). Czech government approves financial constitution to limit debt. *The Bloomberg*, <https://www.bloomberg.com/news/articles/2012-10-10/czech-government-approves-financial-constitution-to-limit-debt#xj4y7vzkg>.
- Raudla, R. (2010). *Constitution, public finance and transition theoretical developments in constitutional finance and the case of Estonia (Finanzsoziologie)*, Peter Lang GmbH ve Internationaler Verlag der Wissenschaften.
- Runst, P. (2014). Crisis and belief: confirmation bias and the behavioral political economy of recession. *Constitutional Political Economy*, 25(4), 376-392.
- Savaş, V. F. (1997). *Anayasal iktisat* (3. Baskı.). Avcıol Basım Yayım.
- Semmens, J., (1980). Spending limits are not enough. *The Freeman Ideas on Liberty*, 30(8), 459-462.
- Sezgin, B. (2022). *Mali anayasa: Dünya uygulamaları ve Türkiye'de uygulanabilirliği* [Yayınlanmamış Yüksekisans Tezi]. SB Enstitüsü, İstanbul Üniversitesi.
- Shughart, W. F. & Tollison, R. D. (2002). A creative theorist in his workshop: James M. Buchanan as a positive economist. Geoffrey Brennan, Hartmut Kliemt ve Robert D. Tollison (Eds.). *Method and Morals in Constitutional Economics Essays in Honor of James M. Buchanan içinde* (s. 66-77), Springer-Verlag.
- Spagnoli, F. (2003). *Homo democraticus: On the universal desirability and the not so universal possibility of democracy and human rights*, Cambridge Scholars Press.
- Tanzi, V. & Schuknecht, L. (2000). *Public spending in the 20th century*. Cambridge University Press.
- Wildawsky, A. (1979). *How to limit government spending*, Berkeley: University of California Press.
- Wood, R. W. (2013, Ekim 13). How far back can IRS claim tax evasion or fraud? Timing is everything. *Forbes*, <http://www.forbes.com/sites/robertwood/2013/10/13/how-far-back-can-irs-claim-taxevansion-or-fraud-timing-is-everything/>.
- Yılmaz, B. E. (2021). *Devlet borçları ve Türkiye'de borç çıkmazı* (4. Baskı.). Der Yayınları.
- Younkins, E. W. (2008). *Champions of a free society: Ideas of capitalism's philosophers and economists*. Lexington Books.
- Yüksel, C. (2010). Anayasal iktisat yaklaşımının bir yöntemi olarak mali kural. *YAYED, Memleket Mevzuat*, VI-65, 6-10.